

Skaitytoja iš pradžių sumišo, o paskui apstulbo, kai Raskolnikovu vadinamas nusikaltėlis buvo netikėtai nužudytas vidury gatvės tiesiog jai prieš akis. Sonia, geraširdė kekšė, šovė Raskolnikovui į širdį. Taip nutiko įpusėjus Dostojevskio klasiką nagrinėjančią esė.

Skaitytoja buvo vardu Ela Amanda Milana. Dvidešimt šešerių metų, be kitų kūno dalių, turinti dailiai lenktas lūpas ir defektines kiaušides.

Jos lūpos buvo įvertintos tą patį ketvirtadienį, likus penkioms minutėms iki pietų pertraukos pabaigos, ir tai padarė biologijos mokytojas. Apie defektines kiaušides jai pranešė gydytoja prieš keturiolika mėnesių. Ji paliko konsultacijų kabinetą kaip moteris, kurios įsčiose glūdi kažin kas šalta ir ydinga. Nors lauke tebebuvo šilta ir saulėta.

Praėjus trims mėnesiams nuo diagnozės, kai dar po poros dienų buvo nutrauktos Elos Milanos sužadėtuovės, reikalai pakrypo geresne linkme.

Ji atliko minčių inventorizaciją.

Visų pirma ji turi puikias lūpas. Pasak kitų, jos pirštai – grakštūs ir dailūs. Veidas nėra toks įprastai gražus, kaip reisykiais kas nors pastebėdavo, tačiau jis malonus ir juslus, netgi žavus. Tai ir pati matė veidrodyje.

Ir vienas meilužis kartą aptiko, kad jos krūtų speneliai yra tapybiškos spalvos, – vyras nedeldamas susirankiojo aliejinius

dažus iš savo būsto užkampių ir be atvangos maišė juos trejetą valandų, kol rado tinkamą spalvą.

Ela Amanda Milana stebeilijo į languotą popieriaus lapą.

Priešais ją sėdėjo trisdešimt septyni gimnazistai, kurių esė teks taisyti, o ji galvojo apie savo spenelių spalvą. Netikėta literatūrinė žmogžudystė neleido susikaupti. Ji nebepajėgė atsiritoti ir skaityti toliau – tik ne šiandien, ne šioje klasėje.

Pakėlė akis nuo esė, tartum būtų išvydusi per ją rėpliojančių vabzdį, paskui nužvelgė klasę, bet klasė nežiūrėjo į ją. Moksleiviai rašė, dirščiojo į savo popierius, rašikliai krebždėjo it užsislėpę triušlūs graužikai.

Esė parašė vaikas, sėdintis trečiame suole palei langą.

Ela kiek sutriko, tačiau nepajėgė supyksti ant vaikino. Dvejojo, ar būdama pakaitinė mokytoja turėtų rimtai žiūrėti į tokius mėginimus klastoti.

Pyktį kurį laiką ji jautė, ir netgi dabar, bet ne mokiniui, o savo kiaušidėms. Vaikino esė buvo laikinas, nereikšmingas dalykas. Betgi kiaušidės nuolat buvo nuo jos neatsiejamos, o ji – nuo jų. Verčiau jau jos nebūtų sudėtinė dalis personos, vadinamos Ela Amanda Milana, kuri čia sėdi priešais klasę ir laiko rankose suklastotą esė.

Pateikusi klasikinės literatūros sąrašą moksleiviams, ji patikino, kad „Nusikaltimą ir bausmę“ pirmą kartą perskaitė antroje gimnazijos klasėje, o antrą – universitete.

Dabar suvokė galvojusi apie kitą knygą.

Ji niekada neperskaitė Dostojevskio žymaus kūrinio viso. Mokydamasi gimnazijoje buvo skaičiusi pirmus dvidešimt puslapių, o universitete prisikasė iki penkiasdešimt antro, bet taip ir nebaigė. Kažkas pasiskolino knygą ir paskui nunešė į antikvariatą.

Ir vis dėlto Ela buvo pagrįstai įsitikinusi, kad Sonia, geraširdė kekšė, romano pabaigoje nešovė Raskolnikovui į širdį. Buvo pasirengusi net susilažinti, kad Raskolnikovas, priešingai,

nei buvo teigiama esė, neužsmaugė senės palūkininkės viela. Ela universitete lankė paskaitas apie Dostojevskį, be to, matė filmą ir televizijos serialą, tad ši bei tą išmanė apie kūrinį, nors jos pačios knyga prieš ketverius metus pateko į antikvariatą.

Ela baigė pamoką ir pasivadino vaikinuką iš moksleivių srauto. Padarė jam sarkastišką pastabą dėl jo abejotino literatūrinio raštingumo ir dorovės.

Vaikinas, išsitraukęs knygą iš krepšio, padavė Elai.

– Tamsta pakaitinė mokytoja galėtų pasidomėti pati, – pasakė jis. – Siužeto linija yra būtent tokia.

Ela leido mokiniui eiti, jis aiškiai nerodė noro svarstyti su ja šio klausimo. Ji nusprendė tai atidėti.

Kurį laiką paskaitinėjusi romaną, Ela visa nukaito. Priešpaskutiniame knygos puslapyje Sonia paleidžia du šūvius Raskolnikovui į širdį. O knygos pradžioje Raskolnikovas iš tikrųjų pasmaugia senę palūkininkę plienine viela.

Susieškojusi rankinėje mobilųjį Ela paskambino literatūros dėstytojui.

Savo baigiamajame darbe ji nagrinėjo Lauros Sniegės knygų vaikams mitologinius aspektus. Profesorius Elijas Korpimekis – jos mokslinis vadovas – nė nemėgino slėpti džiugesio: „Puikus pasirinkimas. Jeigu ketini ir toliau tęsti šią temą, susisiek su manimi ir aš pasistengsiu tau padėti. Sniegės kūryba tebereikalauja ilgo tyrimo, netgi aš nepajėgiau apžvelgti jos visos.“

– Alio, – atsiliepė profesorius, – Korpimekis klauso.

Ela prisistatė ir bemat paklausė, godžiai kvėpdama orą:

– Ar Sonia pabaigoje nušovė Raskolnikovą?

Profesorius nusijuokė.

Ela suvokė, koks keistas buvo jos klausimas.

– Ar tu dabar literatūros paskaitoje? Juk skambini iš Joensū?

– Tie kursai vyko tik keturis mėnesius, – pabrėžtinai nerūpestingai atsakė Ela. Ji stengėsi kalbėti truputį racionaliau nei

prieš akimirką. – Šiuo metu esu Triušiovaloje. Gimnazijoje. Ir turėjau kuo greičiau sužinoti tą dalyką, nes mokiniai jau kokie yra, tokie, ir aš ne... suprantat, dabar neturiu po ranka tos knygos ir, tiesą sakant, niekaip negaliu prisiminti, tačiau privalau išsiaiškinti tą detalę.

– Suprantu, – tarė profesorius. – Na, į Raskolnikovą niekas nešaudė, juolab Sonia.

Ela valandėlę žiūrėjo į knygą rankoje ir pagaliau įsidrąsino:

– O kas, jeigu primygtinai tvirtinčiau kažkur mačiusi tokią „Nusikaltimo ir bausmės“ versiją, kur Raskolnikovas buvo nušautas? Tai Sonios darbas, nes ji tikėjo, kad pasaulis bus geresnis be Raskolnikovo.

Profesorius nieko neatsakė.

Ela vėl pajuto kalbanti neracionaliai. Kartais šnekėdama su tam tikrais žmonėmis, tarp kurių buvo ir Korpimekis, ji netekdavo įprasto gebėjimo valdyti padėtį. Universitete Ela Milana su viena drauge sukūrė dviejų dalių teoriją, aiškinančią šį reiškinį.

Remiantis pirmąja teorijos dalimi, ją trikdo bendravimas su žmonėmis, kai pajunta jų rimtą domėjimąsi ja ir jos mintimis.

Vis dėlto sutrinka retai, nors diena iš dienos turi reikalų su daugybe žmonių, kai kurie jų, tiesą sakant, stengėsi užmegzti su ja ryšius. Tai aiškino antroji teorijos dalis: pasak jos, visi žmonės turi prigimtine reikmę apskelbti pasauliui savo mintis, tačiau iš esmės niekam nerūpi, kas dedasi kieno nors kito galvoje.

Šiuo požiūriu teorija aiškino ir Dievą: kadangi žmonėms reikia dėmesingo klausytojo, vos pasibaigus vaikystei jie trokšta kieno nors nedalomo dėmesio, taigi išrado Dievą, kuris nuolatos juos stebi ir jų klauso.

– Gal tai kokia nors nauja postmodernistinė versija? – pagaliau padarė prielaidą profesorius. – Ar tikrai tai paties Dostojevskio parašytas kūrinys? Greičiausiai tu matei kokį nors kitą

kūrinį, atkartojantį klasiko personažus ar panašiai. Klausyk, Ela, ar pameni, apie kokią knygą iš tiesų kalbėjai? Panaudočiau ją savo paskaitose apie Dostojevskį, tai skamba gana įdomiai. Ar galėtum parašyti apie tai kokį neilgą samprotavimą? Redaguoji vieną straipsnių rinkinį, ir jam tokia traktuotė labai priktų.

Profesoriaus balsas skambėjo entuziastingai. Ela gailėjosi, kad jam paskambino.

Knygos viršelyje Dostojevskio pavardė ir vardas buvo aiškiai nurodyti. Romano pavadinimas atrodė įprastai – „Nusikaltimas ir bausmė“. Knygą išleido „Karisto“ 1986 metais. Ją vertė M. Vuori, o Lea Piuko nuodugnai suredagavo kūrinio kalbą. Ela įbedė akis į viršelį.

– Iš tikrųjų gal ir taip, tokia naujoviška versija, – tarė ji.

Triušioгалos biblioteka – tai raudona trijų aukštų tvirtovė ant kalvos su vaizdu į mokyklą. Pagrindinį bibliotekos įėjimą rėmina dvi baltos marmuro kolonos.

Tai akmenų tašyklos savininko velionio Lindgreno dovana vietos kultūrai. Ela savo motinos iškarpų albume buvo mačiusi 1975 metų laikraščio žinutę apie paaukotas kolonas. Žinutėje įdėta nespaltvota nuotrauka.

Antrame nuotraukos plane stovi keliamasis kranas, o priekyje – vietos gyventojai, didoka draugija, pats Akmėnis Lindgrenas, šalia jo jauna Laura Sniegė. Ėjo gandas, neva Lindgrenas mėgino padaryti įspūdį autorei. Už Lauros Sniegės susispietęs būrys vaikų – Triušioгалos literatų draugija, gambiausių rašančiųjų rinktinė, iš jų, Sniegės vadovaujami, užaugs rašytojai.

Elos senelė, būdama gyva, koneveikė biblioteką, tą „nelemtą mauzoliejų, dergiantį visą miestelio centrą“. Buvo ir kitų, manančių, kad pastatas yra niūrus, šaltas ir pernelyg didelis. Kai kam biblioteka kėlė pasidygėjimą nuo vaikystės. Triušio-

галos vaikai kas rytą skubėdavo pro ją sumurę ir uždusę, nes, eidami į mokyklą aukšta stačia atkalne, lenkdavo biblioteką.

Elos manymu, biblioteka į aplinką skleidė didybę. Ją supo ažuolai, jie teikė vietai šventiškumo ir savito kolorito, o pro vasarišką šakų žalumą liejosi skalsus paukščių čiulbėjimas, girdimas bibliotekoje, kai langai būdavo atviri.

Kiek atokiau nuo bibliotekos plytėjo giraitė, kurioje slėpėsi kavinė su knygynėliu „Motės dešimkė“. Būdama maža Ela sekmadieniais mindavo dviratį į „Motės dešimkė“ nusipirkti ledų. Ir kaskart pakeliui sustodavo paklebenti užrakintų bibliotekos durų ir dirstelėti pro langą.

Elai buvo sunku ilgesnį laiką tvirti be popieriaus dulkių persigėrusio bibliotekos oro. Net dabar, kai ji artėjo prie to pastato, nešdamasi rankinėje suklastotą Dostojevskį, ją apėmė ta pati šventa pagarba kaip vaikystėje. Ji ir buvo toji maža mergaitė, tempianti šūsnis knygų, – tokių rasite kiekvienoje bibliotekoje. Kartą, kai su plaučių uždegimu buvo atgulusi dviem savaitėms, bibliotekininkė paskambino į namus ir paklausė, ar viskas gerai. Viso pasaulio tetos ir dėdės sveikindavo ją tarp lentynų: *Sveika, Ela, ką gero radai šiandien?..*

Mergaitė skaitydavo daugiau, nei leido sveikata, šimtus knygų per metus. Kai kurias prieš grąžindama perskaitydavo du ar daugiau kartų. Kai kurias paimdavo vėl, palikusi trumpam atitirpti. Anuomet buvo įsitikinusi, kad knygas geriausia skaityti antrą ar trečią kartą.

Ela praėjo pro masyvias kolonas. Visuomet gūžtelėdavo lenkdama jas. Tįsantis ant laiptų šuniukas nubudęs pašoko. Dėbtelėjęs į ją, irzliai amtelėjo ir nubėgo.

Ant durų buvo prikabinta žinutė; Ela perskaitė ją nė nestabtelėdama, atvėrė duris ir užėjo.

Biblioteka buvo erdvi, vėsi. Eidama skersai patalpą prie aptarnavimo stalo, ji įtraukė pažįstamo popieriaus dulkių ir senų spaustuvių dažų kvapo.